

Источники и литература

1. Language Learning and Technology. A refereed journal for second and foreign language scholars and educators [Electronic resource]. – Mode of access : <http://llt.msu.edu/>. – Date of access : 02.05.2013.
2. Ивина Л. В. Лингвокогнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) : [учеб.-метод. пособие] / Л. В. Ивина. – М. : Академ. проект, 2003. – 304 с.
3. Казарина С. Г. Типологические характеристики отраслевых терминологий / С. Г. Казарина. – Краснодар : [б. и.], 1998. – 276 с.
4. Шурыгин Н. А. Лексикологическая терминология как система / Н. А. Шурыгин. – Нижневартовск : Изд-во Нижневарт. пед. ин-та, 1997. – 167 с.
5. Богомолова С. И. Проблема формирования многокомпонентных терминосистем (на материале терминологии математической кибернетики) / С. И. Богомолова // Лингвистические проблемы формирования и развития отраслевых терминосистем : [межвуз. сб.]. – М. : [б. и.], 1999. – С. 53–57.
6. Шимуля Р. Лексикализация словосочетаний как наиболее продуктивный способ пополнения терминологии (на примере подязыка информатики и вычислительной техники в русском языке) / Р. Шимуля // Studia Wschodnioslowianskie. – Т. 6. – Bialystok : Wyd-wo Un-tu w Bialymstoku, 2006. – С. 261–267.
7. Шелов С. Д. Терминология и профессиональная лексика: состав и функции : учеб. пособие / С. Д. Шелов, В. М. Лейчик. – СПб. : СПбГУ, РИО, филол. ф-т, 2012. – 96 с.

Половець Маргарита. *Distance learning* як гніздоутворювальний термін у предметній галузі комп'ютерної лінгводидактики. Стаття присвячена опису терміна, що утворює гніздо *Distance Learning* у предметній галузі комп'ютерної лінгводидактики. Комп'ютерна лінгводидактика (КЛД) – міжпредметна галузь знання, термінологія якої ще перебуває на стадії становлення. Термін *Distance Learning* відповідає одній із підгалузей термінополя комп'ютерної лінгводидактики. У розвідці виявлено й описано похідні терміни, що утворюють гніздо *Distance Learning*, наведено кількісне дослідження їх наявності в спеціалізованих текстах із комп'ютерної лінгводидактики, визначено продуктивність терміна *Distance Learning* у складі інших гнізд термінів КЛД. Гніздо *Distance Learning*, а також фрагменти гнізд, що містять терміни з цими компонентом, представлені візуально.

Ключові слова: термінологічне гніздо, комп'ютерна лінгводидактика, утворення термінів, похідний термін, продуктивність терміна.

Polovets Margarita. *Distance Learning* as a Family Formative Term in the Area of Computer-assisted Language Learning. The article is devoted to the description of the family formative term *Distance learning* in the area of computer-assisted language learning. Computer-assisted language learning is an interdisciplinary subject area, its terminology is developing at the moment. The term *Distance learning* correlates with one of the subarea of computer-assisted language learning. Compound derived terms forming the term family of *Distance learning* are described in the article; quantitative research of their occurrence in specialized texts of computer-assisted language learning is conducted. Besides, the productivity of the term *Distance learning* in the structure of other term families of computer-assisted language learning is defined. The term family *Distance learning* and fragments of other term families containing compound terms with the component *Distance learning* are presented visually.

Key words: term family, computer-assisted language learning, term formation, derived term, term productivity.

Статья поступила в редколлегию
31.07.2013 г.

УДК 811.161.2'373.46

Ольга Потапчук

Гіперо-гіпонімічні відношення в системі економічних термінів

Статтю присвячено одному з виявів системних відношень економічної терміносистеми – гіперо-гіпонімічним відношенням. Проаналізовано мікрополя аналітичних економічних термінів із домінантами: *власність, валюта, вексель, бюджет, кредит, ринок*, що дало змогу продемонструвати розгалуженість родо-видових відношень. Установлено, що розгортання гіперо-гіпонімічної структури проходить і по вертикалі, і по горизон-

талі. Відношення між членами вертикального ряду – це відношення підпорядкування, а відношення між членами горизонтального ряду семантично рівноправні. Виокремлено гіперо-гіпонімічні групи з паралельними та послідовними структурами.

Ключові слова: економічний термін, економічна терміносистема, гіперо-гіпонімічні відношення, мікрополе.

Постановка наукової проблеми та її значення. Структурованість економічної терміносистеми засвідчують зв'язки між елементами, які існують у вигляді термінологічних мікрополів, організовані на основі семантичної та функціональної єдності й у межах яких встановлені гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні відношення.

Найвиразніше свідчення системності будь-якої терміносистеми – наявність у її структурі гіперо-гіпонімічних відношень. Терміни як спеціально створені номінативні одиниці покликані не лише виражати суть понять, а й передавати зв'язки між ними. Звідси – наявність гіпонімічної парадигми як однієї з найважливіших категорій, що формують термінологічні структури [2, с. 191].

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. На думку авторів монографії «Українське термінознавство», «гіперо-гіпонімічні відношення між термінами конкретних систем виникають або внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів, або шляхом актуалізації їх парадигматичних значень» [2, с. 192]. У роботі Б. Н. Головіна та Р. Ю. Кобрини, поняття «родо-видові відношення» та «гіперо-гіпонімічні відношення» вжито як синоніми й пояснено одне через інше [1]. Ґрунтовне вивчення цієї наукової проблеми знаходимо в розвідці «Загальна термінологія. Питання теорії» [4, с. 143]. Її автори наголошують на тому, що відношення між поняттями можна поділити на дві категорії: логічні та онтологічні.

Мета статті – проаналізувати гіперо-гіпонімічні відношення в системі економічних термінів.

Завдання роботи: 1) проаналізувати окремі мікрополя аналітичних економічних термінів; 2) схарактеризувати розгортання гіперо-гіпонімічної структури по вертикалі і по горизонталі; 3) виокремити гіперо-гіпонімічні групи з паралельними та послідовними структурами.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У лінгвістичній енциклопедії О. О. Селіванової наведено таке визначення аналізованих понять: «*гіперонім* (від грец. *hyper* – понад і *онута* – ім'я) – родове поняття для певного класу понять та його мовне позначення» [3, с. 85], «*гіпонім* (від грец. *hypo* – під і *онута* – ім'я) – назва видового поняття одного класу об'єктів. Гіпонім передає наявність гіпероніма – родового знака класу понять. Відношення гіпоніма один до одного називають согіпонімічними, або еквонімічними» [3, с. 87]. Звідси «*гіпонімія*» (від грец. *hypo* – під і *онута* – ім'я) – вияв мовної парадигматики, наявність у мовній системі родовидової ієрархії позначень понять, що ґрунтується на відношеннях несумісності як відсутності перетину обсягів цих понять. Гіпонімія передбачає наявність гіпероніма й гіпонімів: перший виступає родовим позначенням класу об'єктів чи ознак, другі підпорядковуються першому як позначення видів цього класу» [3, с. 87].

Дотримуємося думки авторів «Українського термінознавства», які зазначають: «Гіперо-гіпонімічні відношення між термінами конкретних систем виникають або внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів, або шляхом актуалізації їх парадигматичних значень» [2, с. 193]. Наприклад: *наука* – *економіка* і *економіка* – *економіка будівництва*, *економіка промисловості*, *економіка торгівлі*, *економіка сільського господарства*, *економіка транспорту*.

До складу кожної терміносистеми входять базові поняття з високим ступенем узагальнення та розгорнутою дефініцією. Базові терміни виконують словотвірну функцію, адже на їх основі творяться терміноодиниці зі складнішою семантичною та граматичною структурами. Такі одиниці виступають стрижневими компонентами аналітичних економічних лексем. Простежимо це на прикладі найбільш поширених мікрополів.

Мікрополе з домінантою **власність** представлене номінаціями: *власність державна*, *власність довірляльна*, *власність економічна*, *власність колективна*, *власність на виготовлений продукт*, *власність на засоби виробництва*, *власність на робочу силу*, *власність нетрудова*, *власність приватна*, *власність трудова*, *власність юридична* та ін.

Мікрополе з домінантою **валюта** репрезентують номінації: *валюта базисна*, *валюта блокована*, *валюта векселя*, *валюта неконвертована*, *валюта іноземна*, *валюта клірингова*, *валюта конвертована*, *валюта кредиту*, *валюта м'яка*, *валюта національна*, *валюта обігова*, *валюта паралельна*, *валюта платежу*, *валюта резервна*, *валюта тверда*, *валюта угоди*, *валюта функціональна* та ін.

Мікрополе з домінантою **вексель** представлене номінаціями: *вексель авальований, вексель авансований, вексель авізований, вексель акцептований, вексель антиінфляційний, вексель банківський, вексель безтоварний, вексель бланковий, вексель бронзовий, вексель валютний, вексель врахований, вексель гарантійний, вексель документований, вексель доміцільований, вексель до оплати, вексель до отримання, вексель дружній, вексель іноземний та ін.*

Усі наведені сполуки дворівневі, вони розміщені на одній площині щодо гіперонімів *власність, валюта, вексель*.

Наступні рівні членування передбачають створення на базі двокомпонентних сполук складніших конструкцій, у яких двокомпонентні терміносполуки уже виступатимуть у ролі гіперонімів.

У мікрополі з домінантою **бюджет** виділяємо:

а) номінації з одним рівнем членування: *бюджет автоматичний, бюджет державний, бюджет місцевий, бюджет споживчий, бюджет повної зайнятості;*

б) номінації з двома рівнями членування: *бюджет споживчий (бюджет споживчий оптимальний, бюджет споживчий мінімальний);*

в) номінації з трьома рівнями членування: *бюджет споживчий мінімальний (бюджет сім'ї споживчий мінімальний).*

Мікрополе з домінантою **вартість** репрезентують:

а) номінації з одним рівнем членування: *вартість альтернативна, вартість виробництва, вартість відтворення, вартість гранична, вартість дисконтна, вартість збитків, вартість імпортна, вартість капіталу, вартість кредиту, вартість майбутня, вартість номінальна, вартість реальна, вартість товару, вартість підприємства балансова, вартість робочого місяця, вартість робочої сили, вартість цінних паперів;*

б) номінації з двома рівнями членування: *вартість праці (вартість праці простої, вартість праці складної); вартість товару (вартість товару індивідуальна, вартість товару суспільна); вартість відтворення (вартість відтворення індивідуальна, вартість відтворення суспільна, вартість простого відтворення, вартість розширеного відтворення);*

в) номінації з трьома рівнями членування: *вартість основних фондів (вартість основних фондів балансова, вартість основних фондів залишкова, вартість основних фондів ліквідаційна, вартість основних фондів середня); вартість споживчого кошика (вартість мінімального споживчого кошика).*

У мікрополі з домінантою **кредит** виділяємо ряд дворівневих конструкцій: *кредит державний, кредит довготерміновий, кредит євросиндікований, кредит заставний, кредит застрахований, кредит іпотечний, кредит компенсаційний, кредит комунальний, кредит контокорентний, кредит кооперативний, кредит короткотерміновий.*

Наступні рівні членування представлені такими номінаціями:

– *кредит податковий (кредит податковий інвестиційний);*

– *кредит Міжнародного валютного фонду (кредит Міжнародного валютного фонду компенсаційний, кредит «стен-бай» Міжнародного валютного фонду).*

Мікрополе з домінантою **ринок** нараховує значну кількість дворівневих терміносполук: *аграрний ринок, активний ринок, аукціонний ринок, біржовий ринок, валютний ринок, відкритий ринок, вільний ринок, внутрішній ринок, всесвітній ринок, вторинний ринок, грошовий ринок, дисконтний ринок, досконалий ринок, закритий ринок, зовнішній ринок, ємний ринок, інвертний ринок, іноземний ринок, іпотечний ринок, контанговий ринок, кредитний ринок, ліквідний ринок, мертвий ринок, міжбанківський ринок, міжнародний ринок.*

Наступні рівні членування представлені такими номінаціями:

– *валютний ринок (подвійний валютний ринок, міжнародний валютний ринок, форвардний валютний ринок);*

– *грошовий ринок (вільний грошовий ринок);*

– *ринок капіталу (ринок короткострокового капіталу, ринок позичкового капіталу);*

– *ринок товарів (ринок сировинних товарів, ринок товарів промислового призначення);*

– *ринок позичкового капіталу (ринок довгострокового позичкового капіталу);*

– *ринок цінних паперів (біржовий ринок цінних паперів, позабіржовий ринок цінних паперів, вторинний ринок цінних паперів, первинний ринок цінних паперів).*

Розгортання гіперо-гіпонімічної структури проходить і по вертикалі, і по горизонталі. Відношення між членами вертикального ряду – це відношення підпорядкування, а відношення між членами горизонтального ряду семантично рівноправні. Наприклад, термін *менеджмент* зазнає конкретизації в значеннях двох гіпонімів, розміщених на одній горизонталі, які утворюють перший ступінь конкретизації: *загальний менеджмент* і *функціональний менеджмент*. Термін-гіпонім *функціональний менеджмент* одночасно виступає гіперонімом щодо термінів такого рівня конкретизації: *менеджмент антикризовий, менеджмент банківський, менеджмент екологічний, менеджмент інноваційний, менеджмент інвестиційний, менеджмент кадровий, менеджмент корпоративний, менеджмент міжнародний, менеджмент операційний, менеджмент природних ресурсів, менеджмент природокористування, менеджмент природоохоронної діяльності, менеджмент стратегічний, менеджмент фінансовий*.

Термін *фінанси* зазнає конкретизації в значеннях трьох гіпонімів, які розміщені на одній горизонталі й утворюють перший ступінь конкретизації: *державні фінанси, корпоративні фінанси, міжнародні фінанси*. Термін-гіпонім *державні фінанси* слугує гіперонімом щодо термінів наступного рівня конкретизації: *військові фінанси* та *місцеві фінанси*. А гіпонім *корпоративні фінанси* – гіперонім до термінів *фінанси підприємств, фінанси благодійних організацій, фінанси населення, фінанси міжнародних організацій*. Отже, поняття, пов'язані між собою гіперо-гіпонімічною залежністю, утворюють групи різної структури.

Залежно від ознак, за якими проходить процес конкретизації родового найменування, розрізняємо гіперо-гіпонімічні групи з паралельними та послідовними структурами. Паралельними вважаємо структури, у яких одному гіпероніму підпорядковано кілька гіпонімічних підгруп, об'єднаних за різними ознаками (див. рис. 1).

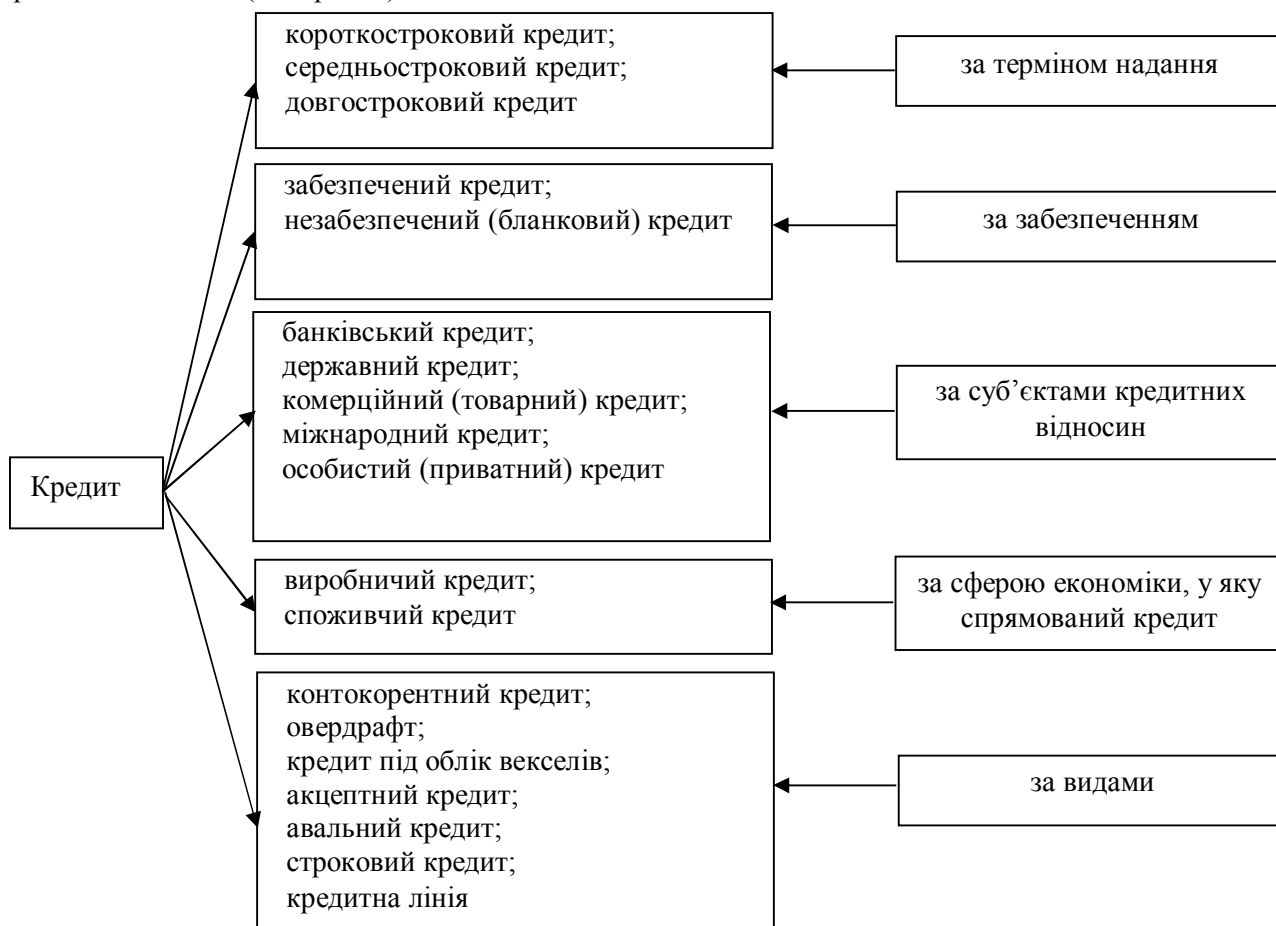

Рис. 1. Гіперо-гіпонімічна група з паралельною структурою

У послідовних структурах простежуємо послідовне підпорядкування ступенів конкретизації, коли терміни попереднього рівня виступають родовими для термінів наступного (див. рис. 2).

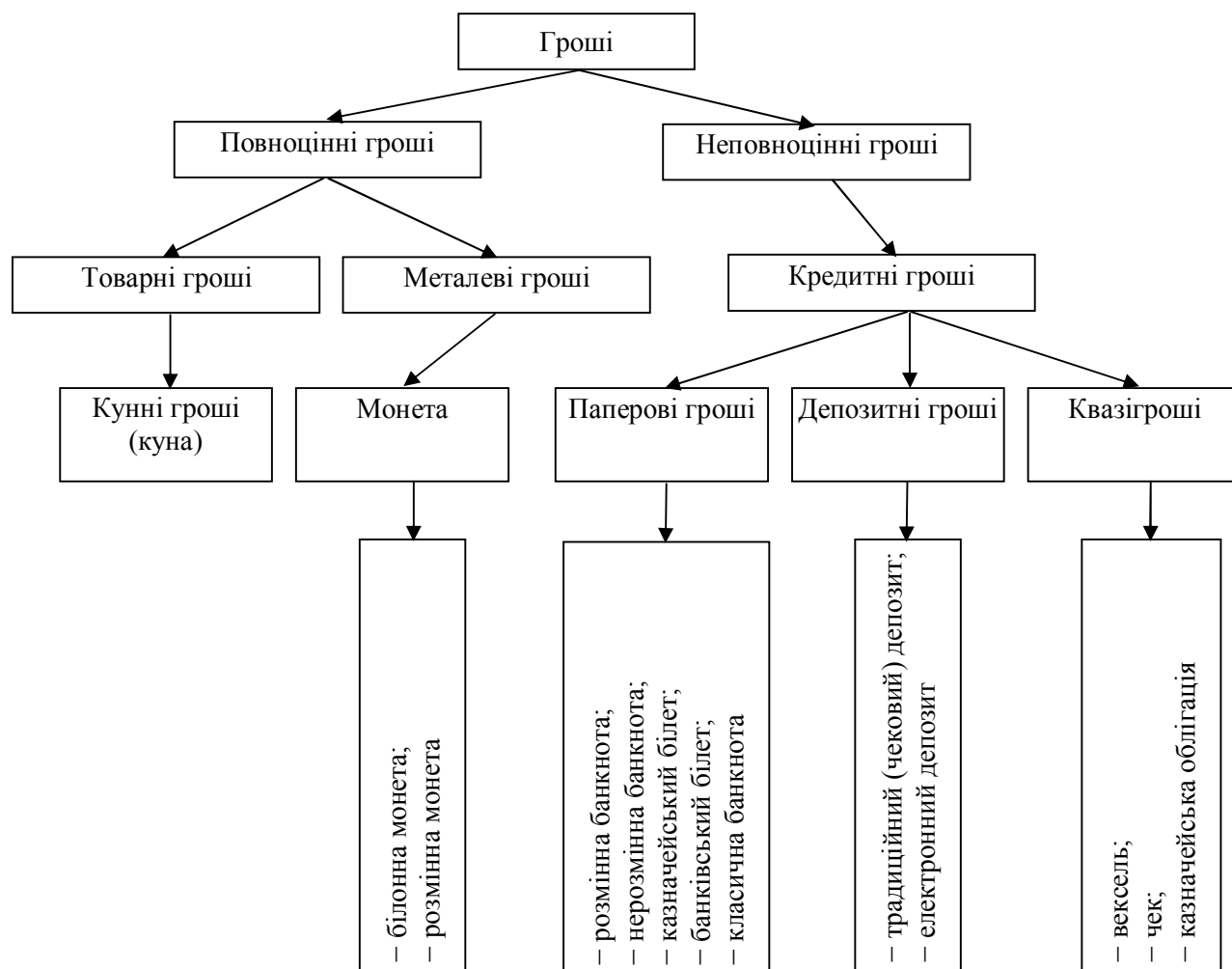

Рис. 2. Гіперо-гіпонімічна група з послідовною структурою

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз економічних лексем дав змогу зробити висновок, що найпоширеніші родо-видові відношення з паралельною структурою. Кількість видових найменувань у гіперо-гіпонімічній групі найчастіше визначена ознакою, покладеною в основу класифікації. Отже, гіперо-гіпонімічні відношення, які охоплюють усю економічну терміносистему, – належать до найважливіших категорій, що формують її структуру, та становлять перспективу подальших наукових досліджень.

Джерела та література

- Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах : [учеб. пособие для филол. спец. вузов] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.
- Панько Т. І. Українське термінознавство : [підручник] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
- Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2006. – 716 с.
- Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 243 с.

Потапчук Ольга. Гіперо-гіпонімічні відношення в системі економічних термінів. Стаття посвячена одному з проявлених системних відношень економічної терміносистеми – гіперо-гіпонімічним відношенням. Проаналізовані мікрополя аналітичних економічних термінів з домінантами: власність, валюта, вексель, бюджет, кредит, ринок, що дозволило продемонструвати розветвленість родо-видових відношень. Установлено, що розвертывання гіперо-гіпонімічної структури проходить і по вертикалі, і по горизонталі. Відношення між членами вертикального ряду – це відношення підчинення, а відношення між членами горизонтального ряду семантично рівноправні. Виділені гіперо-гіпонімічні групи з паралельними і послідовними структурами.

Ключевые слова: економічний термін, економічна терміносистема, гіперо-гіпонімічні відношення, мікрополе.

Potapchuk Olga. Hyper-hyponymical Relations in the System of Economic Terms. The article is dedicated to one of the displays of system relations of economic terminological system – hyper-hyponymy. Microfields of analytical economic terms have been analyzed with the following dominants: property, currency, bill, budget, credit, market, that has given an opportunity to demonstrate the branching of genus-species relations. It was found that the deployment of hyper-hyponymical structure passes both vertically and horizontally. Relations between the parts of the vertical line are the relations of submission, and relations between the parts of the horizontal line are semantically equal. Hyper-hyponymical groups with parallel and consistent structures have been distinguished.

Key words: economic term, economic terminological system, hyper-hyponymical relations, microfield.

Стаття надійшла до редколегії
06.08.2013 р.